

בכורות טז שמחת תורה תשפ"ז

משה שווערד

1. תוספות מסכת בכורות דף טז עמוד א ד"ה ותמורה שלאחר

ותמורה שלאחר פדיונו מתה - ואם תאמר מאי שנא מולדות דאיעבר ואתיליד לאחר פדיונו דחשבינן לעיל ולד צבי ואיל

• [שטמ"ק אות ד']

ויש לומר דולדות אין בהן קדושה אלא מכח אמן וכיון שנפדית פקעה קדושתו לגמרי וכאיל ואף על גב דאיכא איסור גיזה ועבודה אין כח לאיסור מועט כזה שיחול על ידו קדושה על הולדות אבל תמורת קדושה (בהיה) וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע חלה ה"ה לאחר פדיונו אלא דלא קרבה אבל תמורה דלפני פדיונו קרבה ועדיפא מולדות דלפני פדיונו דאיכא מ"ד לעיל לרעייה וכן מוכח לשון הקונטרס דבסמוך גבי מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה ופי' רש"י כגון לאחר פדיונו דלא מצי למיקרב והא דאצטריך קרא דממעלי הגרה בסמוך ללאו אתא דמסברא ידענו דלא קרבה כדאמר רב נחמן הכא וכה"ג אמר בסמוך גבי חמש חטאות ועוד יש לפרש דקרא וסברא צריכי דאי לאו קרא הוה אמינא לא קדשה כלל כצבי ואיל כולדות דאיעבר ואוליד לאחר פדיונו ואי לאו סברא הוה אמינא ירעה וטמא הוא דקרא הוי ימתין עד שיהא טמא ויפול בו מום כדפי' הקונטרס בסמוך והא דפריך רב עמרם ותיתכיל במומה לבעלים אסברא דרב נחמן פריך.

2. ספר קהלות יעקב

סימן יז

בענין תמורת פסוהמ"ק לאחר פדיונם

בכורות ט"ז א' מצואר וקדשי מצח
שכוממו צן קודם פדיון צן לאחר
פדיון עושה תמורה ואר"י אר"צ"א ותמורתו
לאחר פדיון מחה מ"ע היכי לעבד ליקרבה
מכה קדושה דחויי קאחיה ליפרקה לא
אלימא למחפס פדיונה הלכך מחה, והכח
מבא דעושה תמורה לאחר פדיונה מוכח
דגם לאחר פדיון אית צב אחתי לך קדושה
הגוף, דאס"ד שהם כבר חולין גמורים ומכ
שאסורין צגחה ועבדכ הוא איסורא בעלמא
[שאסרתו תורה מחמת שהיתה קרבן קודם
פדיון] אבל לא שיש צב עכשיו לך קדושה,
א"כ לא הי' שייך צב ענין תמורה כלל וכן
מוכח מבא דמצואר לעיל דהגוף והעבד
צפסוהמ"ק לאחר פדיונם סופג את
הארבעים אע"פ דגבי פסוהמ"ק לאחר
פדיונם לא כתוב אלא עשה תזבח ולא גיח
וציארזי החוס' לעיל ט"ז א' ד"ה ואהבי דזכי

משום דאחדרי לאיסורא קמא ע"ש ומח
משמע נמי שאיסור דגיה ועבודה הוא
מחמת ז' קדשים שיש בו פדיון דאס"ד
דחולין גמורים הוא ואיסור גיה ועבודה
הוא איסור חדש (לא מגד האזכרה שאמור
גבי קדשים לא תעבוד בצבור שורר ולא
תגזז בצור לאקד) ח"כ לכאוי לא מסתבר
שנאמר בו אחדרי לאיסורא קמא האמור
גבי קדשים ויש לפלפל.

והתוס' כאן ד"ה ותמורה שלאחר פדיון
מתח וכו' הקשו דאמאי תפס
זכו תמורה כלל ומ"ש מולדות פסוקי"מ
שנפדו שכן חולין גמורים וכדאמרי' ולד זכי
ואיל נינהו (ובטמא דוכתי מוצא דבולדות
ובתמורות חד גדר הם) ותירצו ח"ל וי"ל
דולדות אין בהן קדושה אלא מכח חמץ וכיון
שניפדות פקעה קדושתו לגמרי כלזי וכאיל
ואע"ג דאיכא איסור גיה ועבודה אין כח
לאיסור מועט כזה שיחול על ידו קדושה
על בולדות אצל תמורה קדושה בהביא
(נע"ג ש"ל זה היא) וכיון דגלי קרא
שחלה על צעלה מוס קצוע כ"ה לאחר
פדיון אלא דלא קרבה עכ"ל **ובדברים**
כתומים וקשה להבין כוונת תירוצם.

ובלענ"ד שיסוד דברי התוס' הוא שקדושה
קלישתא שפיר יכולה לחול על
דבר של חולין אצל אינה יכולה להמשך
ממקום למקום וזה מוצא צבוגיין דאמריין
שתמורה הל כשממיר צפסוקי"מ לאחר פדיונם
אצל פדיון ח"א לעשות משום דלא אלימא
למתפס פדיון הרי מוצא דאע"פ שהוא
קדושה קלישתא שלא אלימא למתפס מעות
הפדיון מ"מ למיתל צתחילה שפיר חנה דהא
התמורה נתפסת צתחילה, ועפ"ז ביארו
התוס' הא דולדות של פסוקי"מ לאחר פדיונם
הם חולין לפי שקדושה ולדות נמשכת מאמן
ואין כח דקדושה קלישתא להמשך על בולדות
אצל תמורה קדושה עומית היא צתחילה
וחכו שכתבו התוס' דבולדות "אין בהם

קדושה אלא מכח חמץ" פי וא"כ וי"ל
המשכת הקדושה מהאמן על בולדות וקדושה
קלישתא לא אלימא למתפס אחרינא וכמו
דלא אלימא למתפס אחרינא כשהוא דרך
פדיון כ"ה דלא אלימא למתפס שכתב
נמשכת מהאמן לולדות וכתבו התוס' "אצל
תמורה (כנדל"ל ולא תמורה) קדושה
בהביא" פי הקדושה מתחלת עכשיו בהביא
בהמה ולא קדושה נמשכת מהראשון דאע"פ
שזה העושה תמורה רואה להמיר צבראשון
ולכתפס ממנו על התמורה מ"מ הא לא
הועילו מעשיו ורק גזי"כ הוא דגם הוא
יקדש וזהו קדושה חדשה בהביא בהמה
דתמורה, וזה שפיר יכול לחול ח"ע"פ שהיא
קדושה קלישתא וכמשנ"ת.

ובזה אפשר לבאר מש"כ התוס' עוד דגם
צפסוקי"מ לפני פדיון חולקין ולדות
מתמורות ח"ע"פ דגם ולדות נתפסין בקדושת
חמץ מ"מ יש חילוק ציונים דאע"פ דבולדות
איכא לעיל מד"א דאזיל לרשיא ואין מקריבין
את בולדות כיון דאימי אינה קריבה שברי
היא צעלה מוס (וחכו ברצון דר"א דסברי
גבי מפריש נקבה לעולה וילדה זכר שאין
הוא קרב עולה כיון שאימי אינה קריבה
וילדה כמותה ע"ש צבוגיין דתמורה) מ"מ
תמורתה של צע"מ קודם פדיון שפיר
קריבה, ונראה הביאור ע"פ ה"ל דצב"מ
קודם פדיון חית צ"י קדושה גמורה דלא
איקלשה קדושתה רק יש בה גם פסול
להקריב מחמת מומה, וגבי ולדות שקדושתן
נמשכת מכח האם נתפס זה כל דיני האם
היינו שהיא קדושה כהאם ודחויי מהקריב
כהאם ולכך אין בולד קרב לרצון דר"א אצל
תמורה שאינה קדושה הנמשכת מהראשון
כ"ל רק ע"י שממיר זה נתקדשה התמורה
בקדושה כזו של הקרבן ועכ"פ רק צהקדושה
מתפס וכו' קדש כיו"צ אצל מה שזו הראשונה
פסולה מחמת מוס אין זה שייך להתמורה
ולכך שפיר קריבה דבקדושתה אחתים ולא
צפסול שזה.

והנה כל דבריו סובבים בולכים שהתמורה
אינה בגדר קדושה הנמשכת מקרבן
הראשון אלא קדושה חדשה אולם ע"ש
דבתמורה ד"ה ע"כ משמע שהתמורה היא
נמשכת מכח הקרבן דאמריין החס דאע"פ
לרצון סברי גבי מפריש נקבה לעולה שאין
תמורתה קרבה זהו לפי שאין אימי קרבה
אצל ולד תמורת עולה דאימי קרבה (פי
הקדש הראשון) ולזה נמי קרב ופירש"י
ז"ל דאימי לאו דוקא (דהא אימי נקבה
היא ונקבה אינה ראויי לעולה) אלא
הכוונה הקדש ראשון שצאו התמורה וכולד
שלה ממוכה קרב ע"ש ומוצא דהתמורה
צאה מכח הקדש ראשון ולא בהקדש חדש
וכן פירש"י ז"ל בתמורה ד"ע ע"כ ד"ה
ואין שכתב דתמורה מקרי הקדש שני ע"ש
והעירנו שברא"צ וסרמן ז"ל צבוקץ שיעורים
ח"צ סי' מ"ד כתב שכ"מ מסוגיית הגמ'
זכאים דמ"ע שהתמורה היא קדושה נמשכת
מקרבן הראשון דאמריי החס ולא מלינו
טפל חמור מן העיקר וברי תמורה דקדשים
לא חיילי על צע"מ קצוע ותמורה חיילא
ומשני תמורה מכח קדשים קאתי ועדיפי
מקדשים הראשון דמכח חולין קאתי פי
שנעשה קדושה מחודשת על החולין וע"ש
צפירש"י ז"ל.

ובפי הנראה דלריך לומר שיש שני ענייני
"מכח" דיש שאותה קדושה עצמה
נמש עוברת ונתפסת צמקוס אחר וזהו
ענין פדיון וכן בולדות קדשים קדושת האם
הולכת ונתפסת גם צבולד ויש "מכח" שאינו
אלא גורם שמחמתו יתקדש צמקוס אחר
אצל לא שמקדושה שלו בולד ונמשך למק"א
[כעין מכח האמור בחולין דס"ט ע"ש]
וחכו תמורת קרבן שע"י שהקרבן קדוש זו
היא סבה שתחול קדושה על התמורה
ונקראת התמורה שצאה מכחו אצל מ"מ
אין בהשני אותה קדושה ממש של הראשון
רק כגורם מהראשון ועדיין ע"ש צב"ז ולד
ישראל יאיר עינינו צתורה"ק.]

3. ספר אהל משה

וכי מה בין וכו', בחז"א שם: לכאורה בשאר קרבנות לא שייך לחלק בין תם לבע"מ דכל שלא נפדה הוא קדוש וכדמשני אביי, ונראה דרב עמרם מקשה מתמורת בכור ומעשר שהמיר לאחר שהוממו וגם הן נאכלין במומן כדאמר זבחים ע"ה: ולכאורה לא אמרה תורה לא יגאל בבכור ומעשר אלא כיון שהוממו הרי הן כפדיון אבל לא עדיפי מפדיון ותמורת פסהמ"ק שאין להם תקנה בפדי' ה"ה בתמורת בכור ומעשר הדין נותן שאסורין אף אם הוממו שאין המום מפקיע איסורן כמו שאין מועיל פדיון, ולא מצינו שהותרו בכור ומעשר ע"י מום אלא בקדושה גמורה, ואביי מחלק בין פדיון לדבר שאין צריך פדיון.]

4. תוספות מסכת בכורות דף טז עמוד א ד"ה כל שבחטאת

כל שבחטאת מתה באשם רועה - אומר רבינו תם דרעייה מדרבנן היא ולפי שתקנו חכמים רעייה נקט בכל דוכתא באשם רועה אבל הלכתא הכי איתא מדאורייתא דכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה כדאמר בפסחים שילהי (סוף) פרק אלו דברים (דף עג.) אשם שניתק לרעייה ושחטו כשר לעולה ושם פירשתי לה.

5. תוי"ט על מסכת תמורה פרק ג משנה ג

תמורת אשם וכו' כולן ירעו - לשון הר"ב דהלכה היא כל שבחטאת [כו']. לשון רש"י. הלכתא גמירי לה. ואין לפרש הל"מ מדר"א פליג. אלא כלומר דקבלה קבלו כן. וכמו שכתבתי במ"ג פ"ק דזבחים. ובמ"ב פ"ב דסוטה. וכן ל' הרמב"ם לפי שהמקובל בידם כל שבחטאות כו' ומיהו לעיל דף י"ח מייתי לה למתני' וכתב רש"י הל"מ הוא וי"ל דהלכה היתה תמורת אשם לא תקרב ובוזה מודה ר"א כל' רש"י שאעתיק לקמן בדבור אשם כו' ועיין בפ' דלעיל מ"ב:

6. ספר אהל משה

לאקושי דבר וכו', ביד דוד: וקשה הא קרא לאו במיתה איירי, ומיתה מהלכתא גמרינן לה (וע' רש"י בשבת קל"ב ד"ה עקורא שאין דנין מהלכה ע"י שום מידה) והתוספות בשבועות כיארו זה וכתבו בדף י"ב א' ד"ה אשם וז"ל, ואע"ג דקראי קאי אהלכתא, אשכחן כה"ג בבכורות דמקיש דבר הבא ממעלה גרה וכו' וגמר מהתם מה התם במיתה. אע"ג דהתם הלכתא היא, ולפ"ז אף דאין למדין שום דבר מי"ג מידות מהלכה, היכא דההיקש בקרא שפיר אמרינן דאיתקש אף למה שהוא הלכה, ועיין בגופי הלכות דכתב דההיקש הוא מחלוקת האמוראים במכות דף י"א א' גבי תפרה בחוטי פשתן פסולה, ושם ההיקש הוא מהכתוב למען תהיה תורת ה' בפיך, ומשמע הכא דעל הך סברא אין חולק, דע"י היקש הפסוק ילפינן מהלכה, מיהו י"ל דדוקא הכא דאין למילף בדבר אחר תמורה מחטאות המתות, אבל התם י"ל דההיקש לא אתי אלא לדבר המפורש ולא מה שנלמד מן ההלכה, (ועיין בבית יוסף ברכות מ"א סוף ע"א ד"ה כדי, ובבית יצחק יו"ד ח"א סי' ס"ב אות ט' וריש סי' קי"ח). [יא]

7. חידושי בתרא

שכה) טז: מתני' רשב"ג אומר אפי' עד עשרה [דורות — ב"ח] פטורים שאחריותן לעכו"ם. וצ"ע מה שייד מחלוקת במציאות, פוק ונחזי אם יש לבעל הצאן ברזל כח לתפוס עד עשרה דורות או לא. ושוב מצאתי שכן יש מקשים, והניחו בצ"ע, ובש"כ. ולכאורה י"ל דגם ת"ק מודה שעד עשרה דורות אחריותן לעכו"ם, ומ"מ סובר דכיון דלא שכיח שהגוי יתאמץ לברר השתלשלות הדורות עד עשרה דורות, וע"פ רוב לא סומך לברר ולגבות אלא עד ב' או ג' דורות, נידון כאין יד עכו"ם באמצע ביותר מזה. ורשב"ג סובר דכיון דרק שייד, אע"ג דלא שכיח, גם זה מספיק לתלות פטור דיד עכו"ם באמצע. וע"ל ששכ"ז.

8. חידושי בתרא

שכו) טז: למימרא דכיון דלא נקט מרא זוזי, ברשותא דמרא קיימא. ותמיה הגרי"ז ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל וצ"ע דהא דפטרין וולדות, אף חלקו של ישראל לאחר חלוקה, א"כ אין זה שייד כלל לצאן ברזל, וא"כ הפטור משום שעבוד נכרי, וא"כ מאי מקשה כאן וצ"ע ע"כ. ולכאורה אף שמתרצה העכו"ם לחלוקה ומניח לישראל לקחת חלקו בולדות, מ"מ ברצון בלבד אין קנין, וכיון דהאם של העכו"ם גם ולדותיהן ושבתן שלו, ונמצא דחלק הולדות של ישראל, של העכו"ם הם בדינא, אע"ג דהישראל מעכב של העכו"ם לעצמו ברשות העכו"ם.

9. חידושי בתרא

שכז) טז: הג"ל — הרמב"ם ז"ל פ"ד דבכורות ה"ד פוסק וז"ל אע"פ שברשות ישראל הם, והרי הם כקניינו, הואיל ואם לא ימצא הנכרי אצלו ממון אחר לגבות ממנו יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן, נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן והרי יד הנכרי באמצע ופטורין מן הבכורה הם וולדותיהן, אבל ולדי ולדות חייבין שהרי של ישראל הם ואין הנכרי רשות עליהן ע"כ. ותמיה הגרי"ז ז"ל הובא בסטנסיל על לשון הרמב"ם "ואם לא ימצא הנכרי אצל ממון אחר כו' יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן", דתלא אין זה משום דלא משכח לגבות כ"א משום דזה משועבד לכך, דאי לאו הכי במה שיתפוס דבר לגבות לא יפטור מבכורה,

וצע"ק בלשון זה ע"כ. ולפמשכ"ל בסשכ"ה י"ל, דמשום שעבוד לבד אינו נידון כיד עכו"ם באמצע ביותר מב' דורות, אע"ג דת"ק מסכים לרשב"ג דאחריותו מדינא עד עשרה דורות, וע"כ בעינן גם שלמעשה יתאמץ העכו"ם לברר ולגבות מהולדות אם לא ימצא ממון אחר, ולכן כתב הרמב"ם טעמא דלא ימצא ויגבה, דלולי זאת לא מועיל השעבוד בלבד.

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף טז עמוד ב

למימרא דכיון דלא נקט מרא זוזי ברשותא וכו'. וצריך לבאר עצם דין משנתנו, וכי בשביל שיכול לגבות מהצאן ברזל דמיו יפקיע כוחו של המקבל מאי גרע זה מכל חפץ שעשאו אפותיקי שודאי ברשות בעליו קאי גם לענין בכורה ולא אמרינן דכיון דיש לו כח לגבות מזה כשאין לו דמים יש לו יד בזה, דמ"מ עכשיו אין לו בזה כלום.

והנה התוס' הקשו מ"ש הא מבהמת ארנונא דחייבת בבכורה ללישנא קמא היכא דמצי ישראל לסלוקי בזוזי וה"נ הרי אי יהיב ליה זוזי לא יתפוס לולד. ותירצו התוס' דהתם עיקר בהמה של ישראל מתחלה אלא שמשועבדת היא לארנונא, וכיון דאפשר לסלוקיה בזוזי לא יצאה מרשות ישראל ולא חשיב יד עכו"ם

באמצע. אבל הכא דמתחילה של עכו"ם, כ"ז שיש לעכו"ם כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה לא יצאה מרשותו. ונראה בכוונת התוס' דלא בא לחלק דכאן בא מרשות עכו"ם וכאן בא מרשות ישראל דמה נפק"מ בעצם דין הממון אלא כוונתו דכיון דבא מרשות עכו"ם שייך העכו"ם זכותו בחפץ שישאר שלו אם לא ינתן לו דמים, ולא מחוסר גוביינא כלל וכלל. ולכן מיקרי יד עכו"ם בו. משא"כ בארונא שמעיקרא של ישראל הוא, וכ"ה באפתיקי אפילו ששיעבד את החפץ עצמו, מ"מ לא הוה יותר משיעבוד. ועדיין מחוסר גוביינא. לכן כ"ז שלא גבאו לא מיקרי יד עכו"ם בו. ולפ"ז מבואר נמי מאי דס"ד להגמ' דברשותא דמרא קיימא לגמרי דכיון דשייר לעצמו זכות זו שיהא שלו אם לא יגבה דמים שפיר ס"ד דבדין ממון עדיין ברשותו קיימא לכל הדינים. ומסקנת הגמ' היא דזה הזכות לא מספיק בשביל לקבוע שזה עדיין ברשותו אלא לאביי אין לו שום יד בזה רק כשקיבל עליו אונסא וזולא, ולרבא הוה של המקבל ורק משום דיש יד עכו"ם בו פטור מבכורה, וכמו שנתבאר. וזה דין מיוחד בבכור דיד עכו"ם באמצע פוטר, ודו"ק.

11. דף על הדף מסכת בכורות דף טז עמוד ב

בגמ': אין מקבלין צאן ברזל מישראל כו'. בשו"ת תרומת הדשן (כתבי מהרא"י סי' ק"ל) הביא מדברי התוס' כאן (ד"ה אין) שגוי שתופס באלמות, אף שאינו שלו מדינא, ה"ז פוטר מן הבכורה.

ובשו"ת משאת בנימין (סי' ל"ב) כתב דבנוסחאות שלפנינו בתוס' אינו בנמצא כן.

וכתב החתם סופר בתשובה (יו"ד סי' שט"ו) דאעפ"כ יש ללמוד כן מדבריהם, שהרי מה שהגוי תופס בדיניהם, אינו מן התורה, ואי הי' ידינו תקיפה, היינו מוציאים מידו, א"כ מה שקונה ישראל הוא גזל ואלמות, ואעפ"כ מקרי יד גוי באמצע, והטעם הוא משום שנאמר "כל מקנך תזכר", ומועיל אפי' תפיסת יד כל שהוא, כמוש"כ התוס' ב"מ ע' ע"ב (סוד"ה אין).

אולם הוסיף החת"ס דזהו דוקא כשהבהמה הוא של גוי, והקנהו לישראל, אף על גב דבדין תורה קנאו ישראל, כיון שיש לגוי בבהמה תפיסה באלמות, ובדיניהם אין מוציאים מידו, מהני להפקיע מדין בכור, אבל גוי שקנה מישראל, באופן שאינו מועיל, לא מהני אלמות הגוי שעל ידי זה יחשב כמו שלו, דא"כ כל מה שיש לנו תפוס בידי גוים בעו"ה, ודלא כהצמח צדק (ס' ס"ב) שכתב דע"י אלמות מהני להפקיע גם כשהגוי קונה מישראל.

12. ספר יד בנימין

דף ט"ז בגמ' וכל יד עכו"ם באמצע פטור מהבכורה. הנה אף דמדינא אין להעכו"ם שייכות כלל צהאן [וכ"ש צהולדות] שהרי אפי' צמסכון איתא צפ' כל שעה דנכרי מישראל אין קונה משכון וא"כ אמאי מיקרי יד נכרי באמצע, ראיתי צ"ס החת"ס שפי' דהיינו משום דצדיקי עכו"ם הם נהגו כך שיש לו קדימה ליקח מהצאן ומהולדות קודם לשאר נכסים, וכל שיש יד נכרי באמצע אפי' צדיקים שלהם סגי לפטור מן הבכורה, אכן כל זה דוקא צמה שהי' "מתחילה" של העכו"ם אזל צמה שלא הי' מתחילה של העכו"ם לא סגי צמה שצדיקים שלהם מועיל (וכמו שחלקו התוס' צין צאן צרול לארונא וכדלהלן) ולכן הצריכו הפוסקים להקנות לנכרי גם צמעות וגם צמשיכה כדי לפטור מן הבכורה.

13. איזהו מקומן מסכת בכורות דף טז עמוד ב

א"ר הונא ולדות פטורין וולדי ולדותיהן חייבין ורב יהודה אמר ולדי ולדות נמי פטורין וולדי ולדי ולדות חייבין:
לענין הלכה:

כתב הרמב"ן בהלכותיו דלא איפסיק הלכה כמאן, הלכך ולד רביעי ספיקא הוי. אולם הרא"ש (סי' ב') פסק כרב הונא שהיה גדול מרב יהודה, ועוד דפרכינן לרב יהודה ממתני' ודחיק לשנויי. ועי' מהרי"ט אלגזי (יט. א.) שביאר אמאי לא סבירא לרמב"ן הוכחות הרא"ש. וראה עוד בהערות להגריש"א.
ובדעת הרמב"ם: כתב הטור (שכ. ז.) שאף הרמב"ם פסק כרב הונא. וכן נקטו הלח"מ ומהר"י קורקוס (בכורות ד. ד.). אולם הב"ח תמה על הטור שבדברי הרמב"ם לא נתפרש כמאן הלכתא, והוסיף שכן מבואר מדברי הכס"מ. [אמנם בב"י כתב בהדיא שהרמב"ם פסק כרב הונא].

=====

א. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף טז עמוד ב

לדותיהן פטורין ולדי ולדותיהן חייבין. ופירש"י וטעמא מפרש בגמ' דכיון דאי לא יהיב ליה זוזי לעכו"ם תפיס בהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות אישתכח דשייכא יד עכו"ם באמן.
והנה לגבי חמץ בפסח הובא במחבר שתי דעות דכתב השו"ע [או"ח ת"מ ס"א] דאינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל אפילו אם אינו חייב באחריותו בדין אלא יודע שהאינו יהודי אלם ויכפהו לשלם אם יאבד חייב לבערו. ויש חולקים דכיון שהישראל לא קיבל עליו אחריות והוא פטור בדין תורה ומדין המלכות [דאם היה חייב מדין המלכות לכו"ע חייב לבער. שער הציון שם]. אין החמץ נחשב כשלו ע"י כפיית העכו"ם. וה"נ הכא דלדעה ראשונה שם ה"נ כאן מיחשב ליד עכו"ם באמצע אפילו שיבוא העכו"ם להוציא את הוולדות שלא כדין אפילו שלא כדינא דמלכותא, מ"מ כיון שיודע שהאינו יהודי אלם ויכפהו ע"ז לתת לו מהוולדות הוה יד עכו"ם באמצע. ולדעת היש חולקים שם דעכ"פ צריך שיהיה מדינא דמלכותא, אבל מה שבא בכח ואלמות לא מיחשב שיש לו שם לישראל אחריות למיחשב חמצו ה"נ הכא בעינן שיהא לעכו"ם כח להוציא הוולדות ממנו עכ"פ בדינא דמלכותא.

=====

ב. קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה-עט

שייכות שמחת תורה לשמיני עצרת

והנה בגמ' מגילה כ"ט ב' איתא, דבמערכא היו מסיימין התורה בערך כל ג' שנים ולא היו מסיימין אותה בכל שנה בשמיני עצרת, וכל ענין זה שקבעו לסיים התורה ביום שמיני עצרת ולעשות ביום זה "שמחת תורה" הוא רק תקנת הגאונים, והובא ברמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה"א ובטור אורח סימן תרס"ט, ואכן כבר הביאו שהמקור הקדום לזה הוא בזה"ק פר' פנחס דף רנ"ז ב' וז"ל זמאי עצרת וכו', ונהגין למיעבד ישראל עמה חדוה, ואיתקריאת שמחת תורה, ומעטרין לס' בכתר דילה, עכ"ל, וכע"ז בתיקוני הזוהר דף נ"ז א', ועי' במדרש רבה שיר השירים פ"א דעושין סעודה לגמרה של תורה, וכן הובא מנהג זה בהרי"ץ גיאות הל' לולב ובשבלי הלקט סימן

ג. קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה-עט

ונמצא לפיז, דע"י שמחת התורה ביום זה זוכין להיות קבוע ומונח בתורה בשמחה כל השנה, ולפיז מבואר ומיושב מה שהבאנו לעיל אות י"ב להק' למה ע"י שמיני עצרת לא תהא אח"כ פרידה קשה, ונתבאר, דזהו משום שע"י יום זה כבר לא תהי' פרידה, ולהמבואר כאן יתבאר יותר, שהרי ע"י יום זה אנו נקשרים עם לימוד התורה בכל השנה הבאה, ובכח זה זוכין להיות "בבית ה' כל ימי חי", וזהו משום שע"י שהאדם קשור בתורה הריהו נמצא כל הזמן במחיצתו של הקב"ה, וכמחזיל אבות פ"ג מ"י דאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך ובוכתיך וגו', ונהיאר בהא דנקטו חז"ל דהך "תזכיר את שמי" וגו' קאי על התורה, נראה בזה, עפ"י מד"ר שיר השירים ל"ג א' והזה"ק ח"ג דף צ"ח ב' ודף ר"מ ב' ודף רס"ה ב' והובא בהקדמת הרמב"ן לפירושו על התורה ובנפש החיים ש"ד פ"ט, דאיתא התם, דכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ועי' עוד בגמ' ברכות כ"א א' דילפינן דין ברכת התורה מקרא דכי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו, והיינו, דשם ה' זהו התורה, וכמו שביארו במהרש"א שם ובאור החיים עה"ת פר' האזינו, עיי"ש. וכן בספר ראשית חכמה כתב דילפינן דצריך לכבד ספרים שנדפסו בהם דברי תורה ממה שנאמר "הבו לה' כבוד "שמו", וזהו ג"כ הביאור בברכת התורה ונהיה וגו' כולנו יודעי שמך וגו', דהך יודעי "שמך" קאי נמי על התורה, אשר כולה שמותיו של הקב"ה, ובביאור הדברים י"ל, דהנה ידוע ששם של דבר מורה על מציאות הדבר, וזהו החכמה של "לכולם שמות יקרא", והנה ע"י כל מלה בתורה יכולין להגיע להשגת השי"ת, וכמבואר ברש"י פר' ואתחנן עה"פ והיו הדברים האלה על לבבך וגו' וז"ל, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה, עכ"ל, ומשו"ה כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ודו"ק. וכן עי' במד"ר ריש פר' תרומה עה"פ כי לקח טוב וגו' דקאי על התורה, ונקראת לקח טוב, כי כביכול לי אתם לוקחים, כביכול נמכרתי עמה וכו', עיי"ש, והיינו, דע"י התורה מתקשר האדם להקב"ה, וא"כ הרי ברור דמכיון שע"י שמי"ע וש"ת יכול האדם לקבוע עצמו בתורה אזי נמצא דאחרי יום זה כבר אין פרידה כלל, וזוכין אנו שתתקיים בנו בקשת דוד המלך ע"ה "אחת שאלתי מאת ה' שכתי בבית ה' כל ימי חי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו".

ד. הלכות והלבוש (תשס"א)

מלכנו לעבודתך, ואחרי כל המועדות בא שמיני עצרת שאז נחקיים ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת, היא התורה אשר היא כולה שמותיו של הקב"ה, ובשפ"א (סוכות, חס"ד) פי' קראת הוא מל' קריאה וחיבה, שהקב"ה מחנך אותנו, והוא ע"י התורה הקדושה שעלי' נאמר במשנה "חיבה יחירה נודעת לנו", ובשמיני עצרת שאנו נקראים בשם ה' ע"י התורה, ואנו דביקים בה', ועי"ז נשלמת הבחירה בכלל ישראל, האמה בחרתנו - ולכן אז הוא השלימות של השמחה.

בנוסף שמו"ע של יו"ט "אמה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשנו במצותיך וקרבנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת", י"ל כי זה מרמז על כל המועדות, כי שמחת המועדים היא על "אמה בחרתנו", בפסוק ה' אהבת אותנו ורצית בנו, כי אז ה' אהבתנו דלעילא שהקב"ה בחר בעם ישראל, בשבועות ה' וקדשנו במצותיך שנתן לנו את התורה ומרי"ג מצותי, בסוכות הקב"ה מכניס אותנו למוך דירתו, וקרבנו